

YTTRANDE
2022-09-21Socialdepartementet
s.remissvar@regeromgskanslitet.se
Dnr. S2022/02585

Remissyttrande från GAPF – Ett utvidgat utreseförbud för barn

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime (nedan GAPF) har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen *Ett utvidgat utreseförbud för barn* (Ds 2022:9) och vill lämna följande yttrande.

Sammanfattning

GAPF är en politisk och religiös obunden, sekulär och ideell förening som sedan år 2001 arbetat mot hedersrelaterat våld och förtryck. GAPF har en bred erfarenhet av ärenden gällande bortförda barn och unga – under åren 2020 till juli 2022 har GAPF varit involverad i 59 bortföranden som berört 71 barn.¹ Vi har således väl kännedom om problematiken med skadliga utlandsresor inom hedersmiljön.

GAPF delar den bedömning som görs i utredningen att tillämpningsområdet för utreseförbudet bör utvidgas för att skydda fler barn som riskerar att fara illa utomlands. Våra erfarenheter är att barn förs utomlands även i andra syften än vad nuvarande regler om utreseförbud tar sikte på som endast skyddar barn som riskerar att utsättas för könsstympning och barnäktenskap. Inom hedersmiljön är det exempelvis vanligt förekommande med andra bortföranden såsom uppfostringsresor, omvändelseförsök av hbtqi-personer samt bortföranden i syfte att utföra oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsoperationer. Dessa typer av skadliga utlandsresor vidtas ofta till följd av att barnet/ungdomen inte följt familjens och/eller släktens regler och normer. Det är även vanligt att barn utsätts för allvarliga former av bestraffningar i form av psykiskt och fysiskt våld under sådana utlandsresor.² Enligt GAPF:s mening är det således nödvändigt att utöka utreseförbudets tillämpningsområde för att tillgodose att fler barn hindras från att allvarligt skadas i samband med att de förs utomlands. En utvidgning av utreseförbudet är även i linje med artikel 19 i FN:s barnkonvention som bland annat stadgar att alla barn har rätt att växa upp i en miljö fri från fysiskt och psykiskt våld, skada, övergrepp, vanvård och försumlig behandling och barns rätt till bästa möjliga hälsa som följer av artikel 6 och 24 i FN:s barnkonvention.³ Vidare anser GAPF ett en utvidgning av utreseförbudet motiveras med stöd av 6 kap. 1 § föräldrabalken (1949:381) som stadgar att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran samt att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

¹ Statistik från GAPF:s stödverksamhet från år 2020 till och med juli 2022.

² Se även prop. 2019/20:131 *Ökad skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, och betänkandet SOU 2018:69 med samma namn där det konstateras att barn förs utomlands även i andra hedersrelaterade syften än könsstympning och att ingå äktenskap.

³ FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ratificerades av Sverige utan reservationer 1990 och gäller sedan den 1 januari 2020 som svensk lag.

Nedan redovisas kortfattat GAPF:s ställningstagande till de delar GAPF valt att behandla samt inställningen därtill. Vi vill även betona att våra ställningstagande utgår från hedersvåldsutsatta barn och ungas behov av skydd och stöd.

GAP är positiva till:

- Att utreseförbudet utvidgas så att fler barn skyddas mot att fara illa utomlands.
- Att utvidga straffbudet egenmäktighet med barn, 7 kap. 4 § brottsbalken (2017:332), till att även omfatta fall där barn förs bort eller undanhålls i syfte att hindra ett beslut om vård eller omedelbart omhändertagande enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) verkställs.
- Att uppgifter om personer med utreseförbud ska registreras i Polismyndighetens efterlysningsregister.
- Att Migrationsverket ska ha tillgång till information om barn med utreseförbud.

Samtidigt vill GAPF särskilt tillägga följande:

- GAPF instämmer med utredningens bedömning att utreseförbudets utvidgade område bör ges en mer generell utformning som tar sikte på risken för att barnets hälsa och utveckling skadas vid en utlandsvistelse. Däremot anser vi att utvidgningen av utreseförbudet bör ske i två separata stycken. Det ena stycket bör särskilt ta sikte på utlandsresor med ett hedersmotiv och det andra stycket bör ta sikte på andra skadliga utlandsresor som inte nödvändigtvis är hedersrelaterade.
- Att utreseförbud ska kunna beslutas för unga upp till 21 års ålder – både avseende nu gällande regler om utreseförbud och de förslagna reglerna om utvidgat tillämpningsområde för utreseförbudet.
- Att den förslagna kunskapshöjande insatsen om utreseförbud ska utgå från hedersvåldsutsattas perspektiv med fokus på individens behov av stöd och skydd. Denna kunskapshöjande insats ska vara obligatorisk för alla yrkesverksamma som möter hedersvåldsutsatta barn, såsom skolpersonal, hälso- och sjukvårdspersonal, socialsekreterare, poliser, åklagare, domare och offentliga biträden. Det måste även tydliggöras vem som bär ansvaret för att denna insats vidtas.
- Att kommuner och myndigheter måste göra bakgrundskontroller av sina anställda för att tillgodose att personal som har till ansvar att skydda och stödja barn inte själva praktiserar hedersnormer.
- Att polismyndigheten *alltid* ska föra in en registrering i SIS om det finns beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud i fråga om dessa ärenden.⁴
- Att reglerna om nationellt identitetskort bör harmoniseras med passlagens regler vad gäller hinder för utfärdande av pass och återkallelse av det.

⁴ GAPF anser inte att det är tillräckligt att Polismyndigheten, i enlighet med utredningens förslag, endast ska *överväga* om det ska ske eller inte, se utvecklad resonemang nedan i avsnitt 6.4.3.

5.4 Överväganden

5.4.1 Fler barn behöver skyddas mot skadliga utlandsvistelser

GAPF instämmer med utredningens bedömning att fler barn behöver skyddas mot skadliga utlandsvistelser än vad som är möjligt med dagens regler. GAPF ser således positivt på att utreseförbudet utvidgas till att omfatta fler hedersrelaterade bortföranden som är skadliga för barn, såsom utlandsvistelser i syfte att genomföra oskuldskontroller, utfärda oskuldsintyg och/eller hymenoperationer, uppfostringsresor, bortföranden i syfte att hindra verkställande av LVU-vård och utlandsresor i syfte att omvända hbtqi-personer. GAPF vill särskilt betona att dessa typer av hedersrelaterade bortföranden alltid riskerar att allvarligt skada barns utveckling och hälsa. När det finns en påtaglig risk för sådana bortföranden bör det alltid föranleda en tillämpning av utreseförbudet.

GAPF instämmer även med utredningen att det förslagna utvidgade tillämpningsområdet ska kunna omfatta skadliga utlandsvistelser med koppling till terroristorganisationer. I dessa miljöer har hedersproblematiken ett starkt fäste, där oskuldsidealet och kyskhetsidealet genomsyrar flickors och kvinnors levnadsvillkor. Att barn skyddas från sådana resor utgör således en viktig åtgärd även för att bekämpa det hedersrelaterade våldet och förtrycket. GAPF ser också positivt på att barn ges ett starkare skydd mot skadliga utlandsresor som inte är hedersrelaterade.

Vidare vill GAPF framhålla att vi delar Nationella kompetensteamet mod hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsens Östergötlands (Kompetensteamet) erfarenheter att risken för att barn drabbas av skadliga utlandsvistelser kan vara större i samband med att LVU-vård avslutas, då vården övergår till att ske i hemmet eller när insatser från socialtjänsten annars avslutas. Det beror på att sociala myndigheters inblandning ses som något som skadar familjens heder, eftersom barnets hemmaförhållanden är en angelägenhet för familjen och släkten som ska skyddas från insyn från övriga samhället. Därav ökar risker för bortförande i samband med att en LVU-placering avslutas, eftersom familjen och/eller släkten då behöver vidta åtgärder för att återupprätta familjens heder, exempelvis genom att gifta bort flickan som tidigare varit placerad i ett familjehem.⁵

5.4.2 Utreseförbud för barn ger bra skydd mot skadliga utlandsvistelser

GAPF instämmer med utredningens bedömning att regler om utreseförbud är ett bra verktyg för att hindra skadliga utlandsvistelser och att ett utreseförbud bör kunna beslutas för fler typer av skadliga utlandsvistelser.

GAPF vill dock framhålla, likt vad andra remissinsatser framhöll i samband med betänkandet *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* (SOU 2018:69), att det ska vara möjligt att fatta beslut om utreseförbud för personer upp till 21 års ålder – både avseende nu gällande regler om utreseförbud

⁵ Se exempelvis Kammarrätten i Göteborg, dom 2019-10-11, mål nr 5452-19. Målet gällde en flicka som vårdades med stöd av LVU på grund av omsorgsbrister (2 § LVU) då hon blev utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck av sin familj. Efter ett halvår beslutade socialnämnden att hon skulle vårdas i det egna hemmet vilket resulterade i att flickan fördes utomlands mot sin vilja. Uppgifter talade för att flickan sedan blev bortgift mot sin vilja i utlandet.

och de förslagna reglerna om utvidgat tillämpningsområde för utreseförbudet. GAPF har genom åren varit involverad i flera ärenden rörande bortföranden av ungdomar och unga vuxna som bland annat riskerat att giftas bort utomlands. Ofta rör det sig om unga tjejer som trots att de passerat myndighetsålder inte haft möjlighet att värja sig från familjens vilja att gifta bort dottern. GAPF:s erfarenheter är att målgruppen unga vuxna inte får tillgång till rätt stöd och skydd i förhållande till deras utsatthet och behov av samhällets insatser. De utgör en särskilt såbar grupp som av allmänhetens ögon betraktas som självständiga individer samtidigt som de inte har möjlighet att fatta autonoma beslut i verkligheten. Det beror på det hedersrelaterade våldet och förtryckets kollektiva karaktär som fräntar individens möjligheter att fatta självständiga beslut, då kollektivets intressen går före individens. GAPF har under åren varit involverad i ett stort antal ärenden rörande unga vuxna som förts utomlands mot sin vilja. Dessa tjejer blir ofta helt utlämnade och tvingas många gånger själva, utan myndigheters hjälp, strida för att ta sig hem till Sverige. GAPF vill således understryka att unga vuxna många gånger har samma och ibland större behov av skydd och stöd som minderåriga. GAPF anser även att det ska tillsättas en utredning för att utreda huruvida det skulle vara möjligt för myndiga personer att själva ansöka om utreseförbud, eftersom det skulle kunna utgöra en effektiv åtgärd för att förhindra ett hedersrelaterat bortförande.

5.4.3 Ett utvidgat utreseförbud bör utformas generellt

GAPF instämmer med utredningens bedömning att ett utvidgat utreseförbud bör utformas generellt, som tar sikte på risken för att barnets hälsa och utveckling skadas och inte på vissa typer av brott eller skadliga handlingar. GAPF anser likt utredningen att en sådan utformning är motiverad eftersom den då bör kunna stå sig över tid och ge skydd för barn i de många olika situationer som visar sig kunna föreligga.

Däremot anser GAPF att det är problematiskt att hedersmotivet i sig inte särskilt nämns vid utformningen av utreseförbudets utvidgade tillämpningsområde. Till skillnad från utreseförbudets nuvarande utformning, se 31 a § LVU, som tydligt tar sikte på hedersrelaterade bortföranden (det vill säga bortföranden i syfte att gifta bort barnet eller vid risk för könsstympning) osynliggörs motivet bakom de skadliga bortföranden som är tänkt att omfattas av det förslagna utvidgade tillämpningsområdet av utreseförbudet. Som utredningen framhåller är det just barn som lever i en hedersrelaterad miljö som löper störst risk att utsättas för skadliga utlandsresor.⁶ GAPF anser därför att hedersmotivet i sig måste synliggöras i lagstiftningen, eftersom hedersrelaterade ärenden kräver särskilda metoder och åtgärder.⁷ Att synliggöra hedersmotivet i sig utgör även ett viktigt signalvärde – att lagstiftaren aktivt tar avstånd från alla former av hedersrelaterat våld och förtryck. Likt annan reglering som tillkommit för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, se exempelvis straffbudet mot hedersförtryck (4 kap. 4 e § brottsbalken) och hedersmotiv som straffskärpningsgrund (29 kap. 2 § 10 p. brottsbalken), bör hedersmotivet utgöra ett eget rekvisit även vid utformningen av utreseförbudets utvidgade tillämpningsområde. Samtidigt anser GAPF att

⁶ Ds 2022:9 s. 9.

⁷ Se exempelvis SOU 2015:55 s. 268 ff., Schlytter, A. och Linell, H., *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext*, FoU Nordväst, forskningsrapport 2008:2 och Linell, H., *Våga göra skillnad - En vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*, Länsstyrelsen i Östergötland, 2011.

ett utreseförbud också bör kunna meddelas i de fall den skadliga utlandsresan inte är hedersrelaterad. Därför anser GAPF att utvidgningen av utreseförbudet bör ske i två separata stycken, för att förtydliga att det dominerande antalet skadliga utlandsresorna kommer vara hedersrelaterade. Det ena stycket bör således ta sikte på utlandsresor med hedersmotiv och det andra stycket bör ta sikte på andra skadliga utlandsresor som inte nödvändigtvis är hedersrelaterade. Denna typ av förslagna reglering går att jämföra med fridskränkingsbrotten i 4 kap. 4 a § brottsbalken. Det bakomliggande syftet med fridskränkingsbrotten var att motverka mäns våld mot kvinnor. Samtidigt påpekades att det även kunde förekomma andra konstellationer såvitt avser gärningsman/offrer vid våld i nära relation. Lösningen på detta blev att utforma fridskränkingsbrotten i två separata stycken, varav att det första stycket tar sikte på våld i nära relation och det andra stycket specifikt mäns våld mot kvinnor.⁸

5.4.4. Ett utvidgat utreseförbud bör utformas efter förutsättningarna för vård enligt LVU

Enligt förslaget ska ett utreseförbud också kunna beslutas om i de fall ”det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av att barnet under utlandsvistelsen utsätts för eller utsätter sig själv för sådana omständigheter som kan föranleda beslut om vård enligt 2 och 3 §§ LVU.”

GAPF motsätter sig inte den förslagna utformningen men anser som ovan nämnts (se avsnitt 5.4.3) att utvidgandet av utreseförbudet bör ske i två separata stycken, varav att det ena stycket tar sikte på skadliga utlandsresor med ett hedersmotiv och det andra stycket på andra skadliga utlandsresor som inte nödvändigtvis är hedersrelaterade.

GAPF vill även lyfta följande synpunkter:

Förslaget innebär att det ska gå att meddela ett utreseförbud enligt förutsättningarna för vård enligt 2 och 3 §§ LVU. Hedersrelaterat våld och förtryck kan visserligen utgöra grund för att beslut om vård enligt 2 § och 3 § LVU, vilket även LVU-praxis visar på.⁹ GAPF:s erfarenheter är dock att möjligheten att placera barn och unga enligt 2 och 3 §§ LVU utnyttjas i mycket begränsad omfattning.¹⁰ Erfarenheter från GAPF:s stödverksamhet, som vänder sig till hedersutsatta, anhöriga och yrkesverksamma, indikerar att bortförda barn och unga redan var aktuella för socialtjänsten innan de fördes ut ur landet. I dessa fall har dock socialtjänsten brustit i att vidta rätt skyddsinsatser. Att barn som blivit bortförda redan innan bortförandet varit aktuella för socialtjänsten är något som

⁸ Se prop.1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 300–307.

⁹ Ds 2022:9 s 196 f.

¹⁰ Detta framgår även av forskning se exempelvis Linell, H., *Child protection through an abuse-focused lens: Adolescent victimization and Swedish social services responses*, Doctoral dissertation, Department of Social Work, Stockholm University, 2017 och Ponnert, L., *LVU-utredningen. En barnavårdsutredning som andra och samtidigt en specifik utredningspraktik* i Lundström & Leviner (red), *Tvångsvård av barn och unga. Rättigheter, utmaningar och gränzoner*, 2017, s.174–198.

även Kompetensteamet påpekat i sina kartläggningar om bortförda barn.¹¹ Det framgår även av Kompetensteamets årsrapport för verksamheten 2021 att tillämpningen av lagstiftningen inte fungerat avseende möjligheter att skydda barn från bortföranden och ”att det förekommer fall där utredningar avslutas utan beslut om insats trots att stöd kan identifieras, eller att den insats som beviljas inte är anpassad efter barnets behov.”¹² Mot bakgrund av att förslaget innebär att det utvidgade utreseförbudet även ska utformas utifrån grunderna i 2 och 3 §§ LVU ställer vi oss därför tveksamma till huruvida utvidgningen kommer att ge den effekt som är tänkt med tanke på att nuvarande lagstiftning om LVU-vård inte tillämpats i den utsträckning som varit nödvändig i relation till utsattas behov av adekvat stöd och skydd. GAPF:s erfarenheter är att socialtjänsten inte utför korrekta risk- och skyddsbedömningar i dessa ärenden, varken vid anmälan eller under utredningens gång och inte heller innan beslut om hemflytt vid placering. Detta är något som även Kompetensteamet påpekat i nämnda årsrapport för verksamheten år 2021.¹³

GAPF vill även understryka att utreseförbudet inte är tänkt att ersätta vårdinsatser med stöd av LVU eller andra skyddsåtgärder som socialtjänsten kan vidta. Ett utreseförbud ska ses som ett komplement till insatser med stöd av LVU och/eller socialtjänstlagen (2001:453).¹⁴ Det är således problematiskt att det i utredningen framhålls att ett utreseförbud ibland kan ge ett tillräckligt skydd för att skydda barn som riskerar att fara illa utomlands – det vill säga att det inte alltid är nödvändig att även fatta beslut om andra stödinsatser vid sidan av ett utreseförbud.¹⁵ Likaså anser GAPF att det är problematiskt att det i utredningen framhålls att ”en utvidgad möjlighet att besluta om utreseförbud kan leda till att ingripande i form av hemlighållande av vistelseort och umgängesbegränsningar inte behöver ske i samma utsträckning, i vart fall inte om ett utreseförbud kan upprätthållas effektivt.”¹⁶ För att ge ett effektivt skydd till hedersutsatta krävs att även andra skyddsåtgärder vidtas, vid sidan av ett utreseförbud.

Vidare vill GAPF uppmärksamma att socialsekreterare, som hört av sig till GAPF:s stödtelefon, påpekat att de har svårt att avgöra vad som konstituerar en ”påtaglig risk” för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse eller könsstymmas. Den osäkerheten – om vad som utgör en ”påtaglig risk” – bidrar till att socialsekreterare avstår från att meddela utreseförbud. Det kan därför tänkas att lagstiftaren bör klargöra vad som åsyftas med en ”påtaglig risk” som både är den risknivå som gäller nuvarande gällande regler om utreseförbud och de förslagna reglerna om utvidgat tillämpningsområde för utreseförbudet.

Slutligen vill GAPF framhålla att när en placering upphör gällande ett hedersrelaterat ärende, både i fråga om frivilliga placeringar med stöd av socialtjänstlagen och tvångsplaceringar med stöd av

¹¹ Se Länsstyrelsen Östergötlands remissvar avseende SOU 2018:69, *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, yttrande 2019-05-14, s. 5.

¹² Rapport 2022:6, *Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten 2021*, s. 30 f.

¹³ Rapport 2022:6, *Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten 2021*, s. 30.

¹⁴ Prop. 2019/20:131 s. 75 och s. 111.

¹⁵ Ds 2022:9 s. 193.

¹⁶ Ds 2022:9 s. 199.

LVU, bör socialtjänsten alltid överväga att fatta beslut om utreseförbud. Ett barn som blivit placerade på grund av att hen utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck är särskilt sårbar när deras placering upphör och då barnet återigen förenas med sin biologiska familj. Allt för många gånger har GAPF involverats i ärenden där barn i samband med omplaceringen till föräldrahemmet förts utomlands i syfte att exempelvis giftas bort eller utsättas för uppfostringsresor, då familjen är rädd att barnet blivit ”försvenskad”. Att socialtjänsten brister i sina risk- och skyddsbedömningar vid beslut om hemflytt är även, som nämnts, något som Kompetensteamet framhållit som särskilt problematiskt i sin årsrapport för verksamheten år 2021.¹⁷ Ett utreseförbud skulle således fylla en viktig funktion som ”skyddsventil” i de fall barnet flyttar hem till sitt föräldrahem, för att tillgodose att ett barn inte utsätts för hedersrelaterade bortföranden i samband med en hemflytt.

5.4.5 Ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud ska bara prövas gentemot de skäl som legat till grund för beslutet

GAPF instämmer med förslaget.

5.4.6 Ett utvidgat utreseförbud är förenligt med fri- och rättigheter

GAPF instämmer med utredningen.

5.4.7 En kunskapshöjande insats om utreseförbud genomförs

GAPF ställer sig positivt till förslaget om en landsomfattande kunskapshöjande insats om utreseförbudet – både avseende nu gällande regler om utreseförbud och de förslagna reglerna om utvidgat tillämpningsområde för utreseförbudet. GAPF:s erfarenheter är att den lagstiftning som finns på plats, som är till för att skydda utsatta barn, många gånger inte tillämpats i den utsträckning som varit nödvändig för att ge barn ett erforderligt skydd mot skadliga utlandsresor. Denna erfarenhet bekräftas även av Kompetensteamets årsrapport avseende verksamheten år 2021.¹⁸

GAPF vill även framföra att den kunskapshöjande insatsen bör omfatta utbildning om vad hedersrelaterat våld och förtryck är och mekanismerna bakom hederskulturen. Detta är centralt mot bakgrund av att utreseförbudet främst kommer att träffa barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Rättstillämpare av utreseförbudet och yrkesverksamma som möter hedersvåldsutsatta behöver således verktyg för att kunna se signaler på att ett barn är i riskzonen för att utsättas för ett skadligt bortförande.

Utreseförbudet är endast *ett* viktigt verktyg som ska fungera som ett komplement till vårdinsatser med stöd av LVU och socialtjänstlagen, kommuner behöver därför ha tydliga metoder för hur de ska arbeta övergripande i hedersrelaterade ärenden. GAPF involveras allt för ofta i ärenden där barn och unga inte fått rätt stöd och hjälp då socialtjänsten utgått från de familjecentrerade

¹⁷ Rapport 2022:6, *Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten 2021*, s. 30.

¹⁸ Rapport 2022:6, *Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten 2021*, s. 31.

arbetsmetoderna som är särskilt riskfyllda i hedersrelaterade ärenden.¹⁹ GAPF vill därför framföra att insatser som blir aktuella alltid ska utgå från individens behov av stöd hjälp och skydd. Det krävs särskilda kunskaper och särskilda metoder för att arbeta med barn och vuxna som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Riktlinjer och utveckling av metoder måste därför bygga på befintlig forskning som finns om hedersrelaterat våld och förtryck, såväl ur ett nationellt och internationellt perspektiv.

Kunskapshöjande insatser bör inte bara inriktas till rättstillämpare av utreseförbudet, det vill säga socialnämnder, socialtjänster och förvaltningsdomstolar. Andra yrkesverksamma som möter hedersvåldsutsatta barn bör också ta del av dessa kunskapshöjande insatser, såsom förskole- och skolpersonal, hälso- och sjukvårdspersonal, poliser och offentliga biträden som företräder barn i LVU-mål. Lagstiftaren måste även tydliggöra vem som bär ansvaret för att tillgodose att dessa kunskapshöjande insatser förverkligas.

GAPF vill även framhålla att kommuner och myndigheter måste bli bättre på att göra bakgrundskontroller av sina anställda för att tillgodose att personal som har till ansvar att skydda och stödja barn inte själva praktiserar hedersnormer. GAPF har erfarenheter av att barn och unga inte vågar söka hjälp av socialtjänsten då de exempelvis har en släkt eller nära bekant till familjen, som själv praktiserar hedersnormer, som arbetar inom kommunen. Risken blir annars att de kunskapshöjande insatserna blir tandlösa i de fall det finns personal som agerar hedersvåldsförövares förlängda arm.²⁰

5.4.8 Ett utvidgat straffansvar för egenmäktighet med barn

GAPF instämmer med utredningens bedömning att straffansvar för egenmäktighet med barn även bör utvidgas till att omfatta fall där barn förs bort eller undanhålls i syfte att hindra ett beslut om vård eller omedelbart omhändertagande enligt LVU verkställs. Däremot anser vi att det är problematiskt att förslaget endast omfattar yngre barn/ungdomar upp till 15 års ålder. GAPF:s erfarenheter är snarare att dessa former av bortföranden/kvarhållanden främst rör äldre ungdomar mellan 15–21 år. GAPF föreslår därför att straffansvar för egenmäktighet med barn åtminstone bör omfatta ungdomar upp till 18 års ålder.

GAPF delar Kompetensteamets erfarenheter, att barn förs ut ur landet för att undvika insatser från de sociala myndigheterna.²¹ Denna problematik rör dock även äldre barn och ungdomar. Som ovan nämnts, se avsnitt 5.4.2, är ungdomar och unga vuxna ofta särskilt sårbara och många gånger får de inte heller tillgång till rätt stöd och skydd i förhållande till deras utsatthet och behov. Det beror på

¹⁹ Detta framgår även av Socialstyrelsens rapport (2020), *Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer*, s. 8.

²⁰ Att det finns anställda som själva praktiserar och upprätthåller hedersnormer framhålls även i Ranstorp och Ahlerups rapport *Salafism och salafistisk jihadism 2.0 – påverkan mot och utmaningar för det svenska demokratiska samhället*, Försvarshögskolan, 2022 och Malmö stads rapport *Hedersrelaterad problematik i Malmö stads förskolor – erfarenheter och behov av stöd*, Malmö stad, 2020.

²¹ Ds 2022:9 s. 209.

att de av allmänhetens ögon anses ha större möjlighet att värja sig från skadliga utlandsresor.²² Det majoritetssamhället inte förstått är att dessa ungdomar inte har möjlighet att fatta autonoma beslut. Det beror som nämnts på hederskulturens kollektiva karaktär som fråntar individens möjligheter att fatta självständiga beslut då kollektivets intressen går före individens. Dessa barn och ungas frihet minskar dessutom ofta ju äldre de blir.²³ GAPF anser därför att förslaget bör ändras i den del att straffansvar för egenmäktighet med barn även bör omfatta bortföranden och/eller undanhållanden av ungdomar mellan 15–18 års ålder.²⁴ Av denna anledning finns det skäl att se över huruvida straffbudet bör ändra namn till ”egenmäktighet med ungdom”.

6.4 Överväganden

6.4.1 Efterlysningsregistret ska innehålla uppgifter om personer med utreseförbud

GAPF instämmer med utredningens förslag.

6.4.2. Uppgifter om utreseförbudet bör även fortsättningsvis registreras i passregistret

GAPF instämmer med utredningens förslag.

6.4.3 Polismyndigheten ska särskilt överväga att föra in en registrering i SIS om det finns beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud

GAPF ställer sig positivt till förslaget – att det i förordningen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om Schengens informationssystem ska framgå att Polismyndigheten särskilt ska överväga att föra in en registrering om en försvunnen person eller sårbar person som ska hindras från att resa även när det finns ett beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud.

Däremot anser GAPF att det inte är tillräckligt att Polismyndigheten enbart ska *överväga* att föra in en sådan registrering. Sådana överväganden riskerar nämligen att leda till godtyckliga och rättsosäkra bedömningar. I dessa ärenden, när det rör sig om sårbara barn som riskerar att utsättas för allvarliga övergrepp i samband med en utlandsresa, ska Polismyndigheten *alltid* föra in en registrering när det finns ett beslut om utreseförbud. En sådan åtgärd kan vara helt avgörande för att kunna rädda barn och unga från skadliga utlandsresor.

6.4.4 Det finns inte tillräckliga skäl för att införa regler om återkallelse av eller hinder mot att få nationellt identitetskort till följd av ett utreseförbud

²² Jmf Ds 2022:9 s. 123.

²³ Se bl.a Socialstyrelsen (2021), *Att möta barn som kan vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck – till dig som arbetar inom hälso- och sjukvården*, s. 3 och Schlytter, A. och Linell, H., *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext*, FoU Nordväst, forskningsrapport 2008:2 s. 88.

²⁴ Jmf med vad som ovan nämnts gällande att utvidga utreseförbudets tillämpningsområde till unga upp till 21 års ålder, se avsnitt 5.4.2.

Mot bakgrund av att det i utredningen konstateras att den ordning som råder idag gör det möjligt att föra ut ett barn ut Sverige med hjälp av ett nationellt identitetskort ställer sig GAPF sig frågande till utredningens bedömning att det *inte* finns tillräckliga skäl för att införa regler om återkallelse av eller hinder mot att få nationellt identitetskort till följd av ett utreseförbud. Varje åtgärd som är möjlig att vidta i syfte att stärka barnrättsskyddet och förhindra skadliga utlandsresor utgör enligt vår mening tillräckliga skäl för att införa regler om återkallelse av eller hinder mot att få nationellt identitetskort till följd av ett utreseförbud. Detta gäller även i fråga om att förhindra skadliga utlandsresor inom Schengenländerna – det vill säga inom det området där det nationella identitetskortet är tänkt att gälla som resehandling. GAPF har erfarenhet av hedersrelaterade bortföranden inom EU och Schengen, därför anser vi att det är viktigt att även reglera resehandlingar som endast gäller inom dessa områden.

Avslutningsvis vill GAPF understryka det problematiska i att det i utredningen å ena sidan påpekas att det finns en lucka i lagen som möjliggör ett bortförande av ett barn trots ett meddelat utreseförbud samtidigt som det å andra sidan i utredningen konstateras att det saknas tillräckliga skäl att åtgärda denna problematik. Varje åtgärd som vidtas för att förhindra skadliga utlandsresor utgör enligt GAPF:s mening ett viktigt signalvärde till allmänheten – att vi ser allvarligt på denna problematik.

6.4.5 Migrationsverkets ska ha tillgång till information om barn med utreseförbud.

GAPF instämmer med utredningens förslag.

6.4.6 Uppgifter om utreseförbud i efterlysningsregistret ska omfattas av ett sekretesskydd

GAPF instämmer med utredningens förslag.

7 konsekvenser och ikraftträdande

7.2.1. Ekonomiska konsekvenser

I utredningen framgår det att det ”i en del fall kommer också ett utvidgat utreseförbud att kunna användas som ett alternativt till andra insatser enligt LVU, och därmed ersätta hanteringen av ett eventuellt ärende eller mål och den insatsen.”²⁵ Vi på GAPF vill återigen tydliggöra att ett utreseförbud aldrig kan ersätta andra nödvändiga skyddsinsatser. Ett utreseförbud tar inte sikte på själva vården av barnet därför ska utreseförbudet fungera som ett komplement till andra stödinsatser som socialtjänsten har att tillgå.²⁶

Övriga kommentarer

²⁵ Ds 2022:9 s. 264.

²⁶ Jmf med ovan förda diskussion i avsnitt 5.4.4.
Riksorganisationen GAPF
Vattugatan 5, 111 52 Stockholm
Organisationsnummer 802411-7049

GAPF vill även framföra följande punkter som är särskilt centrala att lyfta i fråga om att stärka skyddet för barn som riskerar att utsättas för skadliga utlandsresor som inskränker barn och ungas fri- och rättigheter.

- GAPF anser att det är problematiskt att syskon till de barn som berörs av utreseförbud inte uppmärksammas i tillräcklig utsträckning. Finns det misstanke om att ett barn kommer att utsättas för ett hedersrelaterat bortförande så utgör även det en signal för att syskonens situation bör utredas.²⁷ GAPF anser att socialtjänsten alltid ska utreda syskonens behov av stöd- och skyddsinsatser i det fall ett av syskonen är aktuella för ett utreseförbud.
- GAPF vill även se ett starkare ställningstagande mot att skadliga bortföranden aldrig kan få till följd att barnet omfattas av undantaget från skolplikten i 7 kap. 2 § 2 st. skollagen (2020:800) som stadgar att ”skolplikten dock inte gäller barn som varaktigt vistas utomlands eller vars förhållanden är sådana att det uppenbarligen inte kan begäras att barnet ska gå i skolan.”²⁸
- GAPF anser därtill att socialtjänstens skyldighet att hjälpa utsatta barn inte ska gå förlorad enbart på den grund att barnet inte längre ”vistas i kommunen”, se 2 a kap. 1 § socialtjänstlagen, i de fall ett barn utsatts för en skadlig utlandsresa. Detta är särskilt problematiskt mot bakgrund av att exempelvis enheten för konsulära och civilrättsliga ärendens (UD-KC) hjälpinsatser i utlandet ofta är beroende av socialtjänstens arbete.²⁹
- GAPF önskar också att en ny utredning tillsätts för att se över regleringen avseende föräldrars rätt att skriva ut barn från Sverige. Enligt nuvarande reglering sker ingen form av prövning av huruvida föräldrars ansökan att skriva ut barnet från Sverige är förenligt med barnets bästa – detta oavsett barnets ålder. Det enda som krävs är båda vårdnadshavares samtycker till flytten utomlands.³⁰ Det innebär således att föräldrar kan utnyttja denna möjlighet för att försvåra för svenska myndigheter i samband med ett bortförande.

Ärendets beredning

Karin Gyllander
Jurist
GAPF

Sara Mohammad

²⁷ Denna problematik bekräftar även Kompetensteamets i rapport 2022:6, *Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten 2021*, s. 30.

²⁸ Jmf Ds 2022:9 s. 155 f.

²⁹ Jmf Ds 2022:9 s. 165.

³⁰ Detta följer av 6 kap. 11 och 13 §§ föräldrabalken vid fall av gemensam vårdnad.

Ordförande
GAPF

Ett jämställt samhälle fritt från hedersrelaterat våld och förtryck.